

VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh
in za sadjarstvo.

Št. 9.

V Ljubljani 15. maja 1888.

Letnik 1.

Sadjarji pozor!

Kadar zadene kmetovalca kaka vremenska nezgoda, bodisi da mu škoduje slana, toča ali pa kaj drugega, tedaj mu ne preostaja drugega, nego udati se v voljo božjo, in upati, da mu vsaj odpišejo nekoliko davka. Proti takim nezgodam kmetovalec res ne more ničesar ukreniti; mirno mora gledati, kako mu včasih nekaj minut vzame zaslužek celega leta.

Pa recimo, da bi imeli sredstvo proti toči, ki bi bilo zraven tega še lahko in ceno. Kaj bi rekli onemu, ki tega sredstva ni hotel rabiti; in mu je zato tudi pobila toča? Rekli bi: Prav ti je, tvoje nesreče kriva je lenoba. Prav tako je zelo malo pomilovanja vreden dandanes pogorelec, ki le vsled malomarnosti svoje ni bil zavarovan. Kaj pa hočem s tem besedičenjem? Nič drugega, nego našim gospodarjem povedati, da je prepozno po toči zvoniti, in naj vsak umen gospodar v pravem času ukrene vse potrebno, da se ubrani škode.

To velja pa tudi za nas sadjarje. Letošnja sadna letina obeta zelo dobra biti, morda boljša, nego je bila pred dvema letoma. Prav po malem računamo, prišlo je l. 1886. na Kranjsko več nego en milijon goldinarjev za sadje: vsota, ki je večja, nego zemljiški davek cele Kranjske. Ali ni to dohodek, katerega se more veseliti kmetovalec in sicer tem več, ker je drugim njegovim pridelekom tako grozno padla cena? Ali nam je pa letošnja dobra sadna letina zagotovljena? Nikakor še ne: ako ravno drevje prav lepo odevita, in se veliko sadja prijemlje, vender pretijo narediti gosenice in zlasti pa sedaj hrošči (kebri) mnogo škode. Ta mrčes nam more vzeti velik del dobre letine, in če nam jo vzame, prav se nam godi, ako smo toliko leni, da ne preganjamo gosenic in hroščev. V naših rokah je, zagotoviti si sadno letino, ako stori vsak svojo dolžnost in sili na podlogi postave tudi druge, da jo izpolne. Deželna postava iz leta 1870. vелеva občinam pokončevanje mrčesov, vi pametni sadjarji pa silite županstva, da izvršujejo to prekoristno postavo. Kmetovalci! Tožiti o slabih časih prav nič ne pomaga; naredite si s pridnostjo in z umnim kmetovanjem sami dobre čase, saj je to v vaši moči. Torej na delo, sadjarji! Z družinimi močmi se spravite na hrošče; ako jih uničite, ne boste koristili samo sadjarstvu, ampak tudi gozdarstvu, zelenjadarstvu in poljedelstvu. Pomislite, da za-leže samo ena samica preko 30 ogrčev, kateri potem razjedajo korenine po vrtilih, travnikih in njivah. Naj občina da majhno nagrado za pobiranje hroščev, saj ji boče boljša letina tisočkrat povrnila neznatne stroške. Obljubite otrokom za vsak liter hroščev en krajcar, in z veseljem bodo šli na hudega kmetovega so-vražnika.

Zlasti naj pa skušajo vplivati o tej zadevi po občinah gg. učitelji, ker oni morejo s poukom v šoli in zunaj šole mnogo storiti. Ni pa dovolj pokončavati samo

hrošče, treba je vedno in vsako leto pokončavati pridno in dosledno tudi njih za-
lego t. j. ogrce. To pa najlaže storimo, ako varujemo naše zaveznike iz živalstva,
ki neizmerno veliko koristijo s pokončavanjem te podzemeljske zalege. Najbolj ko-
risten je pa krt. Zato ga pa ne preganjajte, marveč ga raje k sebi vabite!

T é j a.

(Glej podobo 34.)

Izmed žlahtnih rož, katere vzgajamo na vrtu, zavzema prvo mesto teja
(Thecrose, latinski rosa indica odoratissima ali rosa thea). Cvetje njeno je različne
barve, vender je največkrat rumeno, izpuhteva pa vonjavo, da si finejše niti mi-
sliti ne moremo. Po pokraj-
nah z milim podnebjem cveto
teje neprenehamo, malo da ne
vse leto, po drugod pa pomori
še le hud jesenski mráz cvetno
popje, katerega je še tedaj ve-
liko. Iz tega vzroka je konec
jeseni mnogokrat les še nedo-
zorel, in zato pozebe mnogo téj
po zimi, če tudi jih dobro za-
varujemo. Izvrstna je téja za
vzgojo v lonci, ker v njem
cvete, ako je umno ravnana,
vse leto. Téj poznamo več
stotin vrst, katerih ne kaže
navajati, vender hočem ome-
niti dveh vrst, ki ji vrtnarji
vsega sveta najbolj čislajo.

Prva je Maréchal
Niel (beri: marešal Niel). Ta
téja ni le prva med svojimi
vrstnicami, ampak tudi med
vsemi rožami. Odlikuje se po
svojem cvetju, ki je zelo veliko,
lepe oblike, temne zlatorumene
barve in najfinejše vonjave.
Ob dobrem oskrbovanji cvete
kaj bogato in je izvrstna za
vsako vrtnarsko porabo, bodi si za šopke ali vence itd.

Prekrasna téja je tudi Gloire de Dijon (beri: gloar de Dižon), ki je
rdečkastorumene, z notraj v cvetu pa bakrenordeče barve. Ta téja ima proti prvi
to veliko prednost, da je dokaj manj občutljiva.*)

Drugi mesec bode čas okulovati rože z živim očesom. Kedor ima podloge,
naj jih ne pozabi cepiti s tema najboljšima rožama. Cepiče je dobiti pri vsakem
vrtnarji, ki se peča z rožno vzgojo, ker si ne moremo misliti lepega vrta brez
Maréchal Niel in brez Gloire de Dijon.

Podoba 34.

*) Roža la France (beri: la Frans), ki je tudi med najlepšimi, pa ni čista téja,
ampak je nastala s križanjem téje in remontantne rože, je torej hibrida.

Kolobarjenje na zelenjadem vrtu.

Pravo kolobarjenje je prvi pogoj primernemu obdelovanju zelenjadnega vrta in da zelenjad dobro uspeva ter daje reden in obilen pridelek.

Različne rastline so različno sestavljene, zatoj potrebujejo različnih redilnih snovi. Zemlji, ki je nosila več let zaporedoma isto rastlino, zmanjka tej rastlini potrebnih redilnih snovi, in rastlina prične pešati, ko morda druga rastlina še vedno dobro uspeva. Poleg tega pa so nekatere rastline za gnoj še zelo izbirčne, hočejo namreč veliko sveže hrane in obilo gnoja, druge pa so manj izbirčne, ne zahtevajo toliko ter izgubijo svoj dobri okus po svežem gnoji, neizbirčne rastline pa gredo na gnojni zemlji celo preveč v listje in vsled tega ne zadostujejo namenu, zaradi katerega jih sadimo.

Pa tudi korenine je v čisljih imeti. Nekatere rastline imajo namreč korenine, ki rastejo tik pod zemljo; te morajo torej tudi tod hrano svojo dobivati. Potem so rastline, ki iščejo hrane svoje globoče, in slednjič take, katerim segajo korenine globoko pod zemljo. Dalje imamo rastline, katere zemljo zagrinjajo s svojim gostim listjem ter tako zavirajo, da se ne razpuhtevaje zračne redilne snovi, da se ne razsuša zemlja in ne raste plevel, rahljati pa jim je treba zemljo, kakor na pr. krompirju. Tudi so rastline, ki ljubijo bolj trdo zemljo, ki pripuščajo solnce in zrak do sebe, pa vendar tudi ne dajo rasti plevelu, kakor na priliko čebula.

¶Naposled je tudi omeniti škodljivih gliv, katere najrajše preganjajo kulturne rastline onod, koder so jih uže kedaj napadale. Tudi proti takim glivam si je najlaže s kolobarjenjem pomagati.

Zelenjadne rastline delimo v štiri skupine. V prvo skupino štejemo enoletne in dvoletne zelo izbirčne zelenjadne rastline, v drugo skupino enoletne in dvoletne manj izbirčne, v tretjo skupino enoletne in dvoletne neizbirčne in v četrto skupino večletne zelenjadne rastline, ki bivajo po več let na istem prostoru. Le tem je gnojiti precej vrhu zemlje, pri okopavanji pa jim je gnoj podkopati. Zaradi teh lastnosti, po katerih so zelenjadne rastline tako razdeljene, dobro je zelenjadni prostor, ki je izključno v ta namen odločen, razdeliti v štiri, oziroma v pet delov: trije deli bodo za prve tri skupine, en del za četrto skupino, in ako je potem še peti del na razpolaganje, porabi se za izvenredno obdelovanje in pridelovanje rastlin, morebiti tudi za setev cvetličnih sajenic ali za vzgojo drugih lepotnih rastlin.

V pojasnilo omenjame tudi tu, da so enoletne rastline tiste, ki vzrastejo prvo leto in so tudi precej užitne ter naredijo cvetje in seme; dvoletne so pa tiste, ki so sicer prvo leto užitne, pa cveto in naredo seme šele drugo leto.

Najnavadnejše zelenjadne rastline, razdeljene po gori navedenih načelih, so naslednje:

I. Skupina.

a) Listne rastline (to so rastline, katerih listje je užitno): Karfijol, brokoli, zelje, kolaraba, glavната salata, špinača, artičoka, ubeljena zelena. b) Koreninske rastline (to so rastline, katere pridelujemo zaradi njih korenin): Majhna retkvice, zelena, hren. c) Dišeče rastline: Times, majaron, petršil. d) Kumaram podobne rastline: Kumara, melona, buča. e) Čebulnate rastline: Por.

II. Skupina.

a) Listne rastline: Ohrovt, endivija. b) Koreninske rastline: Korenje, petršilova korenina, cikorija, rdeča pesa, črna retkvice, krompir. c) Dišeče rastline: Korijander, paradižnik. d) Čebulnate rastline: Navadna čebula, čebuličica (šalota), česenj.

III. Skupina.

a) Listne rastline: Motovilec. b) Koreninske rastline: Vrtna repa. c) Dišeče rastline: Kumin, janež, dil, goršica. d) Sočivje: Grah, fižol, leča.

IV. Skupina.

a) Listne rastline: Kreša, rabarbara, kislica. b) Koreninske rastline: Špargel. c) Dišeče rastline: Pelin, lavendel, melisa, žajbel, drobnjak (šnitlih). d) Glive: Šampjon.

Čistite sadno drevje!

Najpoglavitneje in neogibno potrebno je, da sadjar sadno drevje snaži t. j. da mu trebi z debel in z vej mah, lišaj in uže odmrlo lubad. Lišaj namreč ne jemlje drevesu samo prepotrebne soka, ampak v njem ter tudi v mahu in v uže odmrli lubadi napravljajo mrčesi tudi svoje zalege. Toliko potrebneje je torej čistiti drevje teh pritepkov, ki je le grdiijo. V to rabi različno orodje, posebno pa tako zvana drevesna strgulja. Toda tu je treba posebno paziti, ker s strguljo se lahko rani lubad ali še mladi les, to pa lahko provzroči, da se drevo ali popolnoma posuši ali vsaj zboli. Kakor vse, napredovalo je tudi orodje za čiščenje dreves. Mesto prej omenjenih strgulj uporabljajo se sedaj vedno bolj ščeti iz jeklene žice (Stahldraht-Obstbaum-Rinden-Bürsten), s kojimi se drevje čisti ne samo čedneje in hitreje, temveč tudi veliko varneje. Take ščeti, kakeršne kaže podoba 35., dobiti je uže v vsaki železni prodajalnici.

Podoba 35.

Raznotere vrtnarske reči.

Da se grahovo seme v zemlji obvaruje mrčesov, namoči ga nekoliko ur pred setvijo v vodi, kateri so primešane saje ali pa še bolje aloja (katere dobiš v apoteki). Zrna se nasrkajo nekoliko vode, zato raje vzkalijo, sajna ali alojna grenkoba jih pa varuje mrčesov.

Gnojiti moremo sadnemu drevju s suhim ali z mokrim gnojem. Kedor hoče pospešiti rast lesu, naj gnoji konec marcija meseca in ob začetku aprila; evetnim očesom na korist gnoji pa v avgustu in septembru. Gnojnico pomešaj pred porabo s polovico vode ter jo nekoliko od debla proč prilivaj drevesu; primešati smeš tudi nekoliko pepela.

Drevje presaditi, ko je uže ozelenelo. To delo se da zvršiti brez škode presajenemu drevesu, ako ga z zemljo vred presadimo, tako le: Okolo drevesa, katero hočemo presaditi, naredimo nekaj dni poprej 10 do 12 centimetrov širok jarek. Jarek naj bo tako globok, da sega tako daleč kot korenine, ter napolnimo ga večkrat z vodo. Kadar je zemlja dobro premočena, ni več težko drevesa iz tal z zemljo vred potegniti.

Retkev je prvič dobra jed, drugič nam pa še zelo pripomaga k zdravju, ker sili obisti (ledice) k delavnosti; zato se posebno priporoča takim ljudem in živalim, kojim se rada voda zapira. Potem nam pomaga tudi pri vraničnih in jetrnih boleznih, to pa ne samo ljudem, ampak tudi živalim. Posebno dober je pri takih boleznih sok, ki se iz njenih korenin iztiska.

Založba e. kr. kmetijske družbe kranjske.

Odgovorni urednik Gustav Pirc.

Tisk J. Blaznikovih naslednikov.